

Till läsningen: Före 1 r finnas inga spår av ristning. 2 och 6 i äro ej stungna. Efter 10 u finnas inga spår av huggning.

Runföljden 1—4 **rimr**, som givetvis utgör en del av ett namn, »kan vara *Grimr* eller ett tvåledat namn på *-grimr* (*Þor*-, *Vígrimr* e. dyl.)»; se U 162.

Av runformer och ornamentik framgår, att stenen sannolikt är ristad av Livsten.

En marginalanteckning i Fa 1 (s. 79) omtalar, att enligt Bureus en runsten finnes »i Kyrkian i Muren på Norra Sidan i yttersta gafwelen.» Ytterligare uppgifter om denna sten, som knappast kan vara U 796, saknas.

797. Nyby, Sparrsätra sn.

Pl. 112.

Litteratur: D 1: 93. J. Bureus, Fa 1, s. 79; R. Dybeck, Svenska run-urkunder 2 (1857), s. 25 n:r 81, Reseberättelse 1858 (ATA); O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1860), s. 39; UFT h. 3 (1873), s. 70; V. Larsson, Brev den 14 april 1907 (ATA); H. Norberg, Brev den 11 april 1926 (ATA).

Äldre avbildning: Dybeck, teckning (i Svenska run-urkunder och D 1: 93).

Runstenen står i en åker 1 km. NÖ om Sparrsätra kyrka, 300 m. NNV om Nyby, 4 m. ÖNÖ om en körväg, som i nordvästlig riktning leder över gärdena. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping». — I Fa 1 (s. 79) finnes följande anteckning i marginalen: »Een runsteen widh Nyby i tädh». — Dybeck lämnar i *Svenska run-urkunder* (1857) följande utförliga beskrivning: »Från Nyby, som ligger öster ut från Sparrsätra kyrka, löper norr ut jämte ett mindre vattendrag en gångstig till Löten (skogen) och vidare till landsvägen på Lådig eller Lådö egor.» (I en not tillfogar Dybeck: »Här äro många präktiga minnesmärken. Ett större spjut och en stridsyxa af järn äro i en förstörd hög i byns norra gärde detta år funne.») Dybeck fortsätter: »Runstenen ligger invid stigen i en engs-teg, kallad *Norrstn* (den norra), omkring 200 famnar från byn. Slingan löper utmed stenens nästan alla kanter, och han har således säkert aldrig varit ämnad att resas. Den ristade sidan är mycket anfrätt af väta. Tjockleken fem qvarter. Undre sidan äfven flat och nästan jämnare än den öfre.» I sin reseberättelse för år 1858 behandlar Dybeck bl. a. Sparrsätra sn, »som tyckes aldrig varit besökt af någon fornforskare... Den af mig uppdagade liggande runstenen vid Nyby, vester ut härifrån, är, jämte ett fragment af en sådan i Sparrsätra kyrka [= U 796], beskrifven och afritad i Sv. Runurkunder». I *Sveriges runurkunder* anges helt kort, att stenen »ligger i ängen norr om byn». Samma uppgift återfinnes i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping» och i UFT. — Av ett brev (14/4 1907) från V. Larsson, Sparrsätra, till Oscar Almgren framgår, att stenen restes våren 1907: »Har nu ändtligen fått runstenen å Nyby ägor rest så billigt, som det gärna varit möjligt... Den vänder framsidan mot den intill liggande gärdsvägen».

Blågrå granit. Höjd 2,04 m., bredd 1,79 m. Ristningsytan är svårt vittrad, och det är numera omöjligt att bringa full reda i slingornas virrvarr. På många ställen äro linjerna spårlöst borta, ibland äro de skönjbara som svaga skuggningar.

Inskrift:

+ **yar** + **y₅k** + **kari** + **litu** + **akua** ... **s** ... **us** - **ek** - **! + fap₃₀ur sen**

Öyarr(?) ok Kari leto haggva ... faður sinn.

»Öjar ok Kåre läto hugga ... sin fader.»

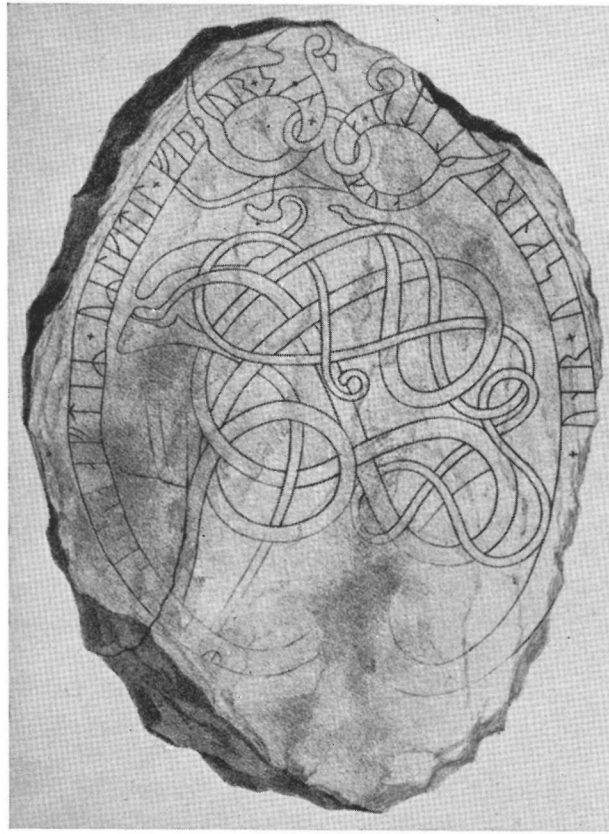

Fig. 241. U 797. Nyby, Sparrsätra sn. Efter Dybeck, Svenska run-urkunder.

Till läsningen: 1 **y** är stunget. I 2 **a** och 7 **a** går bst något nedåt. 4 **y** är stunget. Sk efter 9 **i** är svagt. 11 **i** är ej stunget. I 13 **u** finnes en rund fördjupning, som möjligen är huggen. Sk saknas efter 17 **a**. I den vänstra slingan finnes först 18 **s**. Därefter är ristningsytan svårt vittrad på en sträcka av 67 cm.; där finnas inga säkra spår av runor. 19—20 **us** förefalla säkra. I r. 21 finnes t. h. en fördjupning som bst i ett **n**. I 22 **e** finnes mitt på hst en rund fördjupning, som måhända är huggen. R. 24 har t. h. om hst en bågformig, ojämn linje, som icke gör intryck av att vara huggen. Nedtill finnes också en skåra, som ej är huggen. Sk efter 25 **l** är skadat. Runföljden 26—33 **fapur sen** är jämförelsevis tydlig. Sk saknas efter 30 **r**. 32 **e** är stunget. — Dybeck: ... × **unr** × **u**(×) **sknri**(×) **litu** × **akua**(×) **m** ... **pisa**(×) **aftia** × **urkitil** × **fapur** × **sen** ×

Runföljden 1—3 **yar** måste innehålla ett namn. Det är givetvis ganska svårt att avgöra vilket detta har varit, men man har knappast något annat namn att välja på än det i fsv. väl belagda *Öiar*, fisl. *Eyiarr*. Då stenen av runformer, skrivningar (t. ex. **yk**, + **litu** + **akua** +) och ornamentik att döma måste vara ristad av Livsten, är det icke omöjligt, att skrivningen **yar** åsyftar ett *Öyarr*. Detta namn är belagt på Sö 143, där det skrives **ayar**. Möjligen finnes det också på en öländsk runsten, skrivet **euar**; se Öl 21 (s. 143). Alldeles otänkbart är emellertid icke, att **yar** kunde återge ett mansnamn *Varr*, ursprungligen ett tillnamn. Betydelsen skulle i så fall vara 'den försiktige' (adj. *varr* 'försiktig').

Dybecks läsning ligger till grund för tolkningen i *UFT*: »Var (nl. och) Åskåre läto hugga dessa märken efter Velketil(?), sin fader.» Inskriftens andra namn tolkas alltså som Åskåre, en tolkning som beror på felläsningen **u sknri** i st. f. + **yk** + **kari** +. Namnet är sålunda säkerligen *Kari*, belagt ett 10-tal gånger i svenska runinskrifter; se Sö 217.

Inskriftens tredje namn döljes i runföljden 19—25, som av Dybeck läses *urkitil*. På detta parti är ristningen mycket skadad; de bevarade spåren omöjliggöra emellertid Dybecks läsning. Någon säker rekonstruktion av faderns namn tillåta icke de osäkra runorna.

798. Torgesta, Sparrsätra sn.

Litteratur: L 727. J. Bureus, Fa 6 s. 68 n:r 112, s. 90 n:r 215, s. 150 n:r 261 (Bureus' egna uppteckningar), s. 112 n:r 16 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 351, Fa 1 s. 79, Fa 10: 2 n:r 37, Fa 13 s. 14, s. 237; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 149; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 65; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 98 och 99; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 365; R. Dybeck, Reseberättelse 1861 (ATA; tryckt i ATS 1, s. 177).

Avbildningar Bureus, teckning (i Fa 10: 2); J. Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4).

Runstenen, som sedan länge är försvunnen, stod enligt Bureus vid »Tyrestadh i Sparsätra» (Fa 6 s. 68). Den omnämnes av Bureus på tre ställen i Fa 6; på s. 90 beskrives platsen något närmare: »i Sparsätra Törestad store byn i almundwägen liggandes»; på s. 150 ges datum för undersökningen: »7 Sep. 1639»; Cohl: »Wedh Törestadh Byn i Sparsätra S». Fa 5: »Sparsätra eller Tillinge Tyrestad». Fa 10: 2: »J Tillinge Sokn. J Tyrestad, liggiande brede wid almund wägen.» Fa 10: 1: »Tillinge Sochn. Widh Törestadh». — I *Ransakningarna* 1672 finnes på Tillinge sn följande uppgift: »J Torrestadh Giärdet, finnes een Runesteen nästan trindh, medh Bookstäfwer påskrifwen, men dess bemerkelsse weet ingen.» Även på Sparrsätra sn finnes en uppgift om stenen: »På Törestadh Backan, ligger een Steen med några Bookstäfwer påskrifwen,

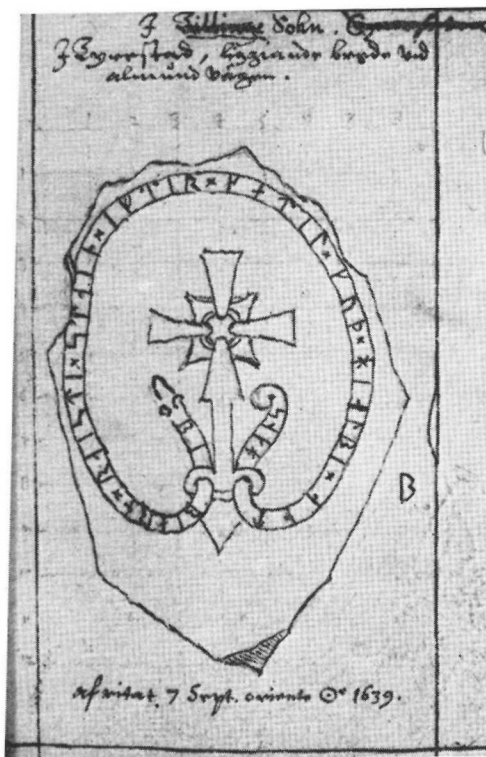

Fig. 242. U 798. Torgesta, Sparrsätra sn. Efter teckning av Bureus.

Fig. 243. U 798. Torgesta, Sparrsätra sn. Efter teckning av Rhezelius.